

Handboek Landschappelijke Kwaliteitsverbetering

- Gemeente Loon op Zand

Opdrachtgever

Gemeente Loon op Zand
Postbus 7
5170 AA Kaatsheuvel

gemeente Loon op Zand

Auteur

Orbis
Moorland 4
5688 GA Oirschot
0499 21 91 24

ORBIS

natuur | landschap | klimaat

Datum: 5 september 2023

Versie: V2

Status: Definitief

Inhoudsopgave

1.	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Leeswijzer	5
1.3	Gebruikersinstructie	6
2.	Regeling Landschappelijke Kwaliteitsverbetering (LKV)	8
2.1	Interim omgevingsverordening Noord-Brabant	8
2.2	Afsprakenkader landschappelijke kwaliteitsverbetering Hart van Brabant	9
3.	Diversiteit aan landschappen	11
4.	Bosrijke natuurgebieden	14
4.1	Overzichtskaart	14
4.2	Kenmerken	15
4.3	Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen	15
5.	Het halfopen cultuurlandschap of coulissenlandschap	17
5.1	Overzichtskaart	17
5.2	Kenmerken	17
5.3	Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen	18
6.	Jonge ontginningsgronden	19
6.1	Overzichtskaart	19
6.2	Kenmerken	19
6.3	Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen	20
7.	Oude ontginningsgronden	21
7.1	Overzichtskaart	21
7.2	Kenmerken	21
7.3	Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen	22
8.	Specifieke gebiedsaanduidingen	23
8.1	Overzichtskaart	23
8.2	Aardkundig waardevol gebied	23
8.3	Cultuurhistorisch waardevol gebied	24
9.	Landschapselementen en beplantingssoorten	26
9.1	Algemeen	26
9.2	Houtwallen en -singels	26
9.3	Boschages en struweel(hagen)	27
9.4	Griendjes	28
9.5	Knip- en scheerheggen	28
9.6	Bomenrijen en -lanen en solitaire bomen	28

9.7	Knotbomen	29
9.8	Hoogstamfruitboomgaarden	30
9.9	Poelen	31
9.10	Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen	32
10.	Algemene maatregelen voor biodiversiteit en klimaatadaptatie	34
10.1	Verhogen biodiversiteit	34
10.2	Klimaatadaptatieve maatregelen	34
10.3	Subsidiemogelijkheden voor maatregelen op vrijwillige basis	36

1. Inleiding

In opdracht van de gemeente Loon op Zand is voorliggend handboek landschappelijke inpassing en kwaliteitsverbetering opgesteld. Enerzijds vormt dit handboek een inspiratiekader voor initiatiefnemers die aan de slag gaan met landschappelijke inpassing en/of kwaliteitsverbetering. Anderzijds vormt het handboek voor de gemeente een toetsingskader voor landschappelijke inpassingsplannen en plannen voor landschappelijke kwaliteitsverbetering.

1.1 Aanleiding

Natuur en landschap zijn in de afgelopen jaren een steeds belangrijker onderdeel geworden van het gemeentelijke beleid. Natuur en landschap leveren een belangrijke bijdrage aan een aantrekkelijk woon- en leefklimaat voor de inwoners van de gemeente en leveren bovendien een positieve bijdrage aan de biodiversiteit. Omdat gelijktijdig de natuur- en landschapswaarden onder druk staan van stedelijke ontwikkelingen (woningbouw, bedrijvenparken, nieuwe functies in het landelijk gebied) zijn natuur- en landschapswaarden een steeds belangrijker toetsingskader bij de beoordeling van ruimtelijke plannen buiten het stedelijk gebied.

De gemeente Loon op Zand streeft naar behoud en versterking van de aanwezige natuur- en landschapswaarden binnen de gemeente. De gewenste ontwikkelingsrichting wordt binnen de gemeente voor een groot deel bepaald door de landschappelijke en ruimtelijke karakteristiek¹. De gemeente heeft echter behoefte aan een nadere duiding van de landschappelijke karakteristiek en de betekenis hiervan voor het behoud en de versterking van de aanwezige natuur- en landschapswaarden.

In de beleidskaders van de provincie Noord-Brabant is vastgelegd dat ruimtelijke ontwikkelingen buiten het stedelijk gebied moeten leiden tot een fysieke verbetering van de aanwezige of potentiële kwaliteiten van bodem, water, natuur, landschap, cultuurhistorie of de extensieve recreatieve mogelijkheden van het gebied of de omgeving. De gemeente Loon op Zand heeft dit vertaald in het bestemmingsplan Buitengebied en past deze regeling voor landschappelijke kwaliteitsverbetering (LKV) dan ook toe bij ruimtelijke plannen buiten het stedelijk gebied.

Om richting te geven aan het behoud en de versterking van de natuur- en landschapswaarden in het algemeen en aan de toepassing van de regeling voor landschappelijke inpassing en LKV is dit handboek opgesteld. Dit handboek dient als toetsingskader voor landschappelijke inpassingsplannen en plannen voor LKV. Het handboek kan tevens dienen als inspiratie voor initiatiefnemers van ruimtelijke ontwikkelingen buiten het stedelijk gebied en/of voor burgers in dit gebied die aan de slag willen met natuur- en/of landschapsonwikkeling in de eigen omgeving.

1.2 Leeswijzer

Dit handboek geeft initiatiefnemers een handreiking en praktische ondersteuning bij het uitwerken van de plannen voor landschappelijke inpassing en/of landschappelijke kwaliteitsverbetering. Daarom volgt in de volgende paragraaf een gebruikersinstructie.

In hoofdstuk 2 wordt het kader voor landschappelijke inpassing en -kwaliteitsverbetering geschetst. Op basis hiervan kan een initiatiefnemer bepalen of zijn/haar plan valt onder categorie 2 of 3. Hierna wordt in hoofdstuk 3 een overzicht gegeven van de verschillende landschapstypen binnen de gemeente Loon op Zand. Op basis van de overzichtskaart in dit hoofdstuk kan een initiatiefnemer direct zien in welk landschapstype de ontwikkeling plaatsvindt. De hiernavolgende hoofdstukken 4 tot en met 7 beschrijven achtereenvolgens de verschillende landschapstypen, de hier voorkomende landschapselementen en soorten en hierna de mogelijke maatregelen die passend zijn binnen dit landschapstype.

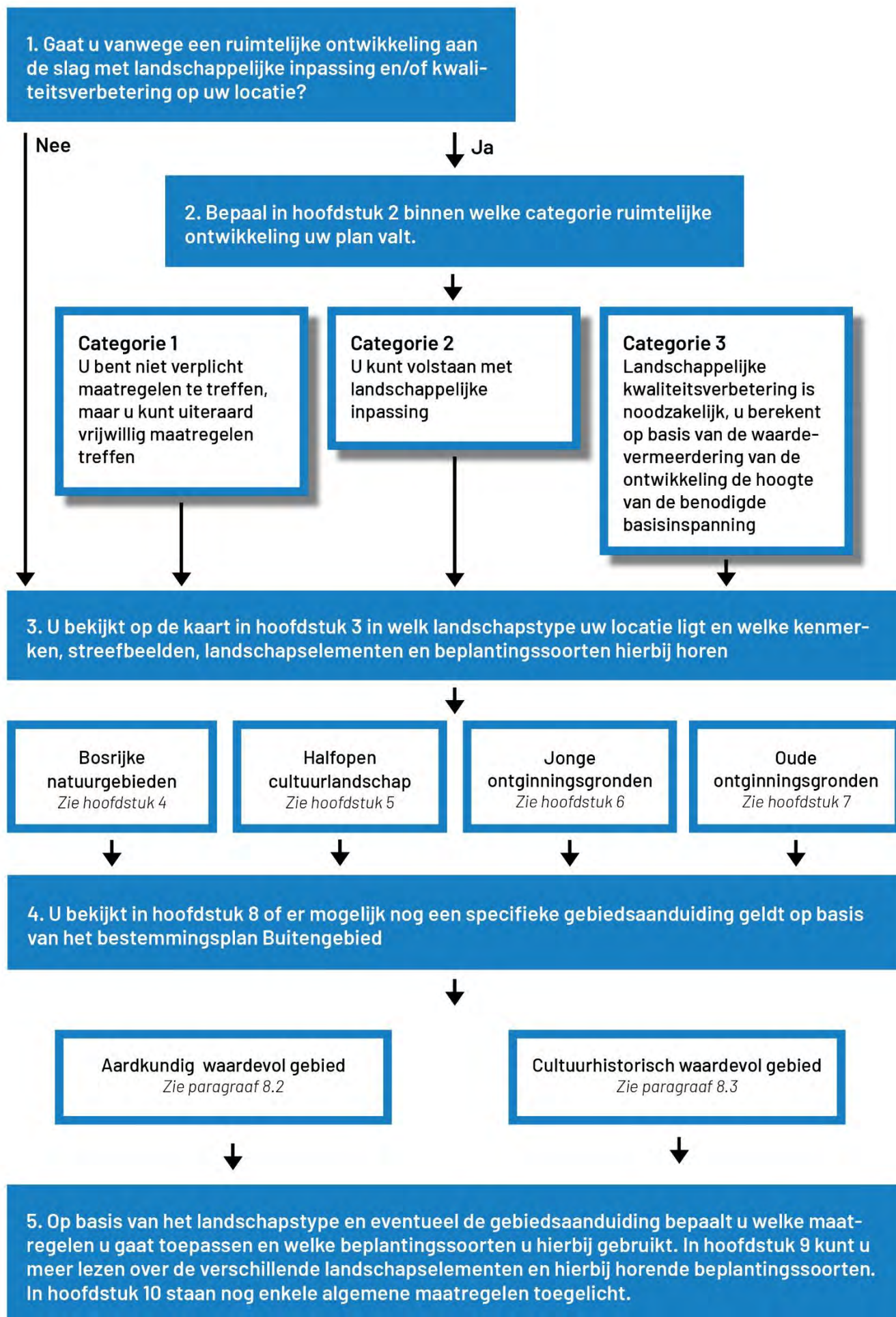
¹ Gemeente Loon op Zand (2015). *Structuurvisie Loon op Zand 2030 "De recreatieve kamer in het hart van Brabant"*.

In hoofdstuk 8 is een kaartbeeld opgenomen met verschillende gebiedsaanduidingen die op basis van het bestemmingsplan Buitengebied van de gemeente Loon op Zand gelden. Deze gebiedsaanduidingen worden hierna toegelicht en hierbij wordt aangegeven wat deze aanduidingen betekenen voor landschappelijke maatregelen in deze gebieden.

In hoofdstuk 9 zijn de verschillende landschapselementen met de hierbij behorende beplantingssoorten verder uitgewerkt. In hoofdstuk 10 zijn tot slot nog enkele algemene maatregelen benoemd die bijdragen aan het verhogen van de biodiversiteit en klimaatadaptatie.

1.3 Gebruikersinstructie

Als u in het buitengebied van de gemeente Loon op Zand aan de slag gaat met landschappelijke inpassing of kwaliteitsverbetering (al dan niet als onderdeel van een ruimtelijke ontwikkeling) kunt u het stroomschema (afbeelding 1) op de volgende pagina volgen.

Afbeelding 1: Stroomschema gebruik handboek

2. Regeling Landschappelijke Kwaliteitsverbetering (LKV)

Dit hoofdstuk geeft een toelichting op de regeling voor Landschappelijke Kwaliteitsverbetering zoals deze is vastgelegd in de interim omgevingsverordening van de provincie Noord-Brabant (vastgesteld op 25 oktober 2019). Aanvullend hierop heeft de regio Hart van Brabant (waarvan de gemeente Loon op Zand onderdeel uitmaakt) een afsprakenkader voor Landschappelijke Kwaliteitsverbetering vastgesteld. Ook hierop wordt een toelichting gegeven.

2.1 Interim omgevingsverordening Noord-Brabant²

In Paragraaf 3.1.2 van de interim omgevingsverordening zijn de basisprincipes voor een evenwichtige toedeling van functies vastgelegd. Hierin zijn onder meer regels opgenomen ten aanzien van de zorgplicht voor een goede ruimtelijke kwaliteit, zorgvuldig ruimtegebruik en landschappelijke kwaliteitsverbetering.

In artikel 3.5 wordt ingegaan op de zorgplicht voor ruimtelijke kwaliteit. Hierin is opgenomen dat voor een goede omgevingskwaliteit en een veilige, gezonde leefomgeving rekening moet worden gehouden met:

- zorgvuldig ruimtegebruik;
- de waarden in een gebied met toepassing van de lagenbenadering;
- meerwaardecreatie.

In artikel 3.9 wordt aandacht besteed aan de kwaliteitsverbetering van het landschap. Deze is onderdeel van de hierboven genoemde meerwaardecreatie. In dit artikel is geregeld dat een bestemmingsplan dat een ruimtelijke ontwikkeling mogelijk maakt in landelijk gebied, bepaalt dat die ruimtelijke ontwikkeling gepaard gaat met een fysieke verbetering van de landschappelijke kwaliteit van het gebied of de omgeving.

Deze zogeheten landschappelijke kwaliteitsverbetering (LKV) moet bovendien financieel, juridisch en feitelijk geborgd worden en passen binnen de regionale afspraken die hierover gemaakt zijn.

De kwaliteitsverbetering kan bereikt worden met:

- landschappelijke inpassing van de bebouwing;
- het toevoegen, versterken of herstellen van landschapselementen die een bijdrage leveren aan de versterking van de landschapsstructuur of de relatie stad-land;
- activiteiten gericht op behoud of herstel van cultuurhistorisch waardevolle bebouwing of terreinen;
- het wegnemen van verharding;
- het slopen van bebouwing;
- een fysieke bijdrage aan de realisatie van het Natuur Netwerk Brabant (NNB) en ecologische verbindingzones (evz's).

In dit handboek worden alleen maatregelen benoemd die direct gericht zijn op behoud en versterking van natuur en landschap. De overige hierboven genoemde maatregelen worden buiten beschouwing gelaten.

² Provincie Noord-Brabant, 2019. Interim omgevingsverordening. Geraadpleegd via: <https://www.brabant.nl/Onderwerpen/Omgevingsbeleid/Interim-omgevingsverordening>

2.2 Afsprakenkader landschappelijke kwaliteitsverbetering Hart van Brabant

In vervolg op de bovengenoemde regeling uit de interim omgevingsverordening zijn in de regio Hart van Brabant nadere afspraken gemaakt over de toepassing van LKV³. Deze afspraken zijn vastgelegd in een afsprakenkader dat elke gemeente hanteert bij het toepassen van LKV. Dit afsprakenkader biedt:

- Een helder kader voor de gemeenten;
- Duidelijkheid aan initiatiefnemers van ruimtelijke plannen;
- Duidelijkheid over de effectuering van de regels in de praktijk en dat dit in overeenstemming is met de bedoeling van de Verordening ruimte (Vr)⁴.

In het afsprakenkader worden drie categorieën van ruimtelijke ontwikkelingen onderscheiden:

1 Ruimtelijke ontwikkelingen waarvoor geen extra kwaliteitsverbetering is vereist

Deze categorie is van toepassing als het gaat om ontwikkelingen buiten het toepassingsbereik van de Vr (bijvoorbeeld omdat de ontwikkeling binnen het bestemmingsplan rechtstreeks mogelijk is) of om ontwikkelingen die maatschappelijk zeer gewenst zijn of die een kwaliteitsverbetering van het landschap tot doel hebben (bijvoorbeeld natuurontwikkeling). Daarnaast is deze categorie van toepassing als de ontwikkeling een (zeer) beperkte invloed heeft op de omgeving.

Voor ontwikkelingen binnen deze categorie is geen LKV nodig. De zorgplicht voor ruimtelijke kwaliteit (op grond van artikel 3.5 in de interim omgevingsverordening) is onverminderd van toepassing.

2 Ruimtelijke ontwikkelingen waarop de regels van toepassing zijn, maar waarbij het gaat om ontwikkelingen met een (zeer) beperkte invloed op het landschap

Binnen deze categorie vallen ontwikkelingen met een relatief beperkte invloed op de omgeving en die traditioneel als passend binnen en eigen aan het landelijk gebied worden beschouwd. Voorbeelden hiervan zijn vormveranderingen van agrarische bouwvlakken, aanleg van mini-campings en paardenbakken, omschakeling naar een andere agrarische bedrijfsvorm en nevenactiviteiten binnen de vigerende bouwmogelijkheden.

Binnen deze categorie ligt de nadruk op een goede landschappelijke inpassing en de borging hiervan. De landschappelijke inpassing vindt plaats op of direct aansluitend aan het bouw- of bestemmingsvlak.

3 Ruimtelijke ontwikkelingen waarop de regels van toepassing zijn en waarbij sprake is van een (substantiële) invloed op het landschap

Binnen deze categorie vallen ontwikkelingen die een aanzienlijke invloed hebben op de omgeving en waarbij het relatief eenvoudig is de landschappelijke kwaliteitsverbetering kwantitatief te normeren door deze te koppelen aan een waardevermeerdering van de grond of het object. Het gaat om ontwikkelingen waarbij vergroting van de bouwmassa of oppervlakte, vergroting van het bestemmingsvlak of een wijziging van de bestemming aan de orde is.

Voor deze categorie geldt dat een berekening plaats moet vinden om te bepalen welke investering in landschappelijke kwaliteitsverbetering nodig is. Hierbij wordt op basis van de waardevermeerdering van de ontwikkeling objectief de benodigde basisinspanning berekend. De landschappelijke kwaliteitsverbetering vindt bij voorkeur plaats op of direct aansluitend aan het bouw- of bestemmingsvlak. Als een kwaliteitsverbetering in fysieke zin niet mogelijk is, kan een financiële bijdrage gedaan worden in een landschapsfonds dat door de gemeente wordt ingezet voor kwaliteitsverbetering.

³ Gemeente Loon op Zand. Afsprakenkader landschappelijke kwaliteitsverbetering.

⁴ Het afsprakenkader is nog gebaseerd op de Verordening ruimte (Vr) van de provincie Noord-Brabant. Daarom wordt hier nog verwezen naar dit document. Dit verandert echter niet de inhoud van het afsprakenkader. Daar waar Vr staat, kan nu de interim omgevingsverordening worden gelezen.

In het schema in afbeelding 2 is de indeling van ontwikkelingen in de verschillende categorieën schematisch weergegeven.

				Cat. 1	Cat. 2	Cat. 3
Maatschappelijk zeer gewenst				→		
Doel ruimtelijke ontwikkeling is verbetering kwaliteit landschap				→		
Binnen BP	Direct bestemd			→		
	Binnenplanse afwijkingen			→		
	Binnenplanse afwijkingen waaraan het bestemmingsplan landschappelijke inpassing als voorwaarde verbindt				→	
Buiten BP	Buitenplanse afwijkingen (art. 4 bijlage II BOR)			→		
	Binnen bouwvlak / bestemming	Gebiedseigen	Weinig tot geen inbreuk op landschap	→		
			(substantiële) Inbreuk op landschap		→	
		Niet gebiedseigen	Weinig tot geen inbreuk op landschap	→		
			(substantiële) Inbreuk op landschap		→	
	Buiten bouwvlak / bestemming	Gebiedseigen	Weinig tot geen inbreuk op landschap	→		
			(substantiële) Inbreuk op landschap		→	
		Niet gebiedseigen	Weinig tot geen inbreuk op landschap	→		
			(substantiële) Inbreuk op landschap			→

Afbeelding 2: schematische weergave indeling categorieën Landschappelijke Kwaliteitsverbetering

Berekening basisinspanning LKV

Om objectief te kunnen bepalen welke investering in landschappelijke kwaliteitsverbetering nodig is voor ontwikkelingen in categorie drie, wordt een berekening gemaakt van de waardevermeerdering van de ontwikkeling. Deze waardevermeerdering wordt bepaald op basis van grondprijzen. Een vooraf vastgesteld percentage (meestal 20%) van de waardevermeerdering dient geïnvesteerd te worden in het landschap.

In principe wordt gevraagd de LKV op locatie toe te passen, binnen of direct aansluitend op het bouw- of bestemmingsvlak. Wanneer dit niet mogelijk of wenselijk is, kan gezocht worden naar een locatie in de nabijheid van de ontwikkeling. Wanneer ook hiervoor geen mogelijkheden zijn, kan de berekende bijdrage gestort worden in een gemeentelijk (of regionaal) groen- of landschapsfonds.

Zekerstelling uitvoering door initiatiefnemer

De aanleg en de instandhouding van de afgesproken landschappelijke inpassing en/of kwaliteitsverbetering (binnen categorie 2 en 3) moet worden verzekerd. Zekerstelling van landschappelijke inpassing op basis van categorie 2 gebeurt veelal met een inrichtingsplan of erfbeplantingsplan waarop de landschappelijke inpassing is weergegeven. Een dergelijk plan wordt dan als voorwaarde opgenomen in de te verlenen omgevingsvergunning. Zekerstelling van categorie 3 vraagt om een iets zwaarder regime. Dit kan bijvoorbeeld:

- In een privaatrechtelijke overeenkomst met boetedoening;
- Door een kwalitatieve verplichting die notarieel wordt vastgelegd en wordt ingeschreven in het Kadaster;
- Met een voorwaardelijke verplichting in het bestemmingsplan;
- Als voorwaarde opgenomen in de te verlenen omgevingsvergunning (met voorwaardelijke verplichting).

3. Diversiteit aan landschappen

De gemeente Loon op Zand ligt op de rand van de Brabantse zandgronden en het rivierengebied en daarmee op de grens tussen de dekzandplateaus van de Meierij en de veenontginningen van de Langstraat. De gradatie van hoge gronden in het zuidoosten van de gemeente naar laaggelegen gronden in het noordwesten die hiermee verband houdt, zorgt voor fraaie natuurgebieden en afwisselende landschappen. De gemeente kent hiermee een grote diversiteit aan karakteristieke landschappen.

Centraal in de gemeente bevinden zich relatief hooggelegen uitgestrekte (naald)bossen met stuifzandgebieden van de Loonse en Drunense Duinen (zie afbeelding 3), Huis ter Heide en een aantal kleinere bosgebieden. In een schil rondom de Loonse en Drunense Duinen heen ligt een coulissenlandschap met bosjes, vennen, houtwallen, bomenlanen, oude bouwlanden en weides. Langs de (zuid)westrand van de gemeente ligt een vrij open agrarisch gebied met lange rechte wegen en een vrij regelmatige verkaveling. De weides en landbouwgronden in dit gebied worden veelal begrensd door smalle sloten. In het noordwestelijk deel van de gemeente liggen tot slot oude ontginningsgronden met oost-west georiënteerde bebouwingslinten (de oude ontginningsassen) en laaggelegen agrarische gronden met smalle strokenverkaveling (overwegend weilanden) met sloten en heggen.

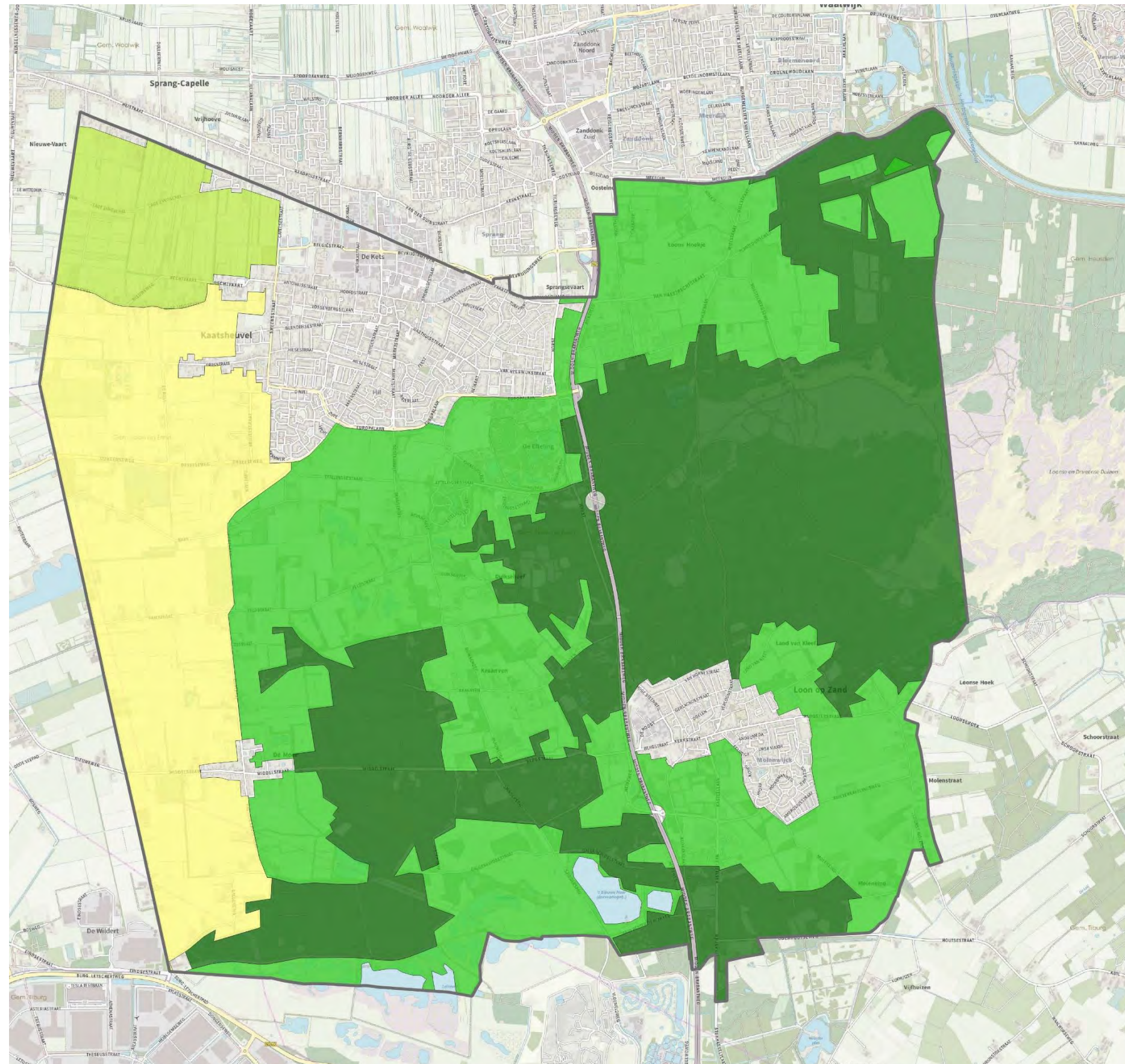
Afbeelding 3: luchtfoto van de Loonse en Drunense duinen

De diversiteit in landschapstypen uit zich ook in de ruimtelijke opbouw van de drie dorpen in de gemeente. De kernen van (met name De Moer en Loon op Zand) zijn sterk verweven met het omliggende landschap. Voorliggend handboek richt zich echter op behoud en versterking van natuur- en landschap buiten het stedelijk gebied. Een verdere beschrijving van de kernen blijft hier dan ook achterwege.

In afbeelding 4 op de volgende pagina is een overzichtskaart opgenomen van de gemeente waarop de verschillende landschapstypen zichtbaar gemaakt zijn. In tabel 1 is vervolgens een overzicht opgenomen waarin per landschapstype de belangrijkste kenmerken, het grondgebruik, streefbeeld landschapselementen en beplantingssoorten zijn weergegeven. In de hiernavolgende hoofdstukken worden deze verder uitgewerkt. Deze informatie is gebaseerd op het provinciaal beleid⁵ en de gemeentelijke Structuurvisie⁶.

⁵ Geraadpleegd via <https://kaartbank.brabant.nl/viewer/app/natuurbeheerplan>.

⁶ Gemeente Loon op Zand (2015). Structuurvisie Loon op Zand 2030 "De recreatieve kamer in het hart van Brabant".

Landschapstypen

Legenda

- Jonge ontginningsgronden
- Oude ontginningsgronden
- Halfopen cultuurlandschap
- Bosrijke natuurgebieden
- Gemeentegrens

0 1 2 3 km

Afbeelding 4: Overzichtskaart landschapstypen gemeente Loon op Zand

Tabel 1: Overzicht landschapstypen met kenmerken

	Bosrijke natuurgebieden - hoofdstuk 4	Halfopen cultuurlandschap - hoofdstuk 5	Jonge ontginningsgronden - hoofdstuk 6	Oude ontginningsgronden - hoofdstuk 7
Kenmerken	Aaneengesloten natuurgebied bestaande uit bossen, stuifzandgebieden en vennen	Aantrekkelijk, kleinschalig, halfopen landschap	Open landbouwgebied met blokvormige kavels gescheiden door smalle sloten	Smalle strokenverkaveling met natte weidegronden en lange oost-west georiënteerde bebouwingslinten
Hoofd grondgebruik	Natuur	Agrarisch (grondgebonden melkveehouderij en boomkwekerijen)	Agrarisch (akkerbouw, grondgebonden veehouderij)	Agrarisch (grondgebonden veehouderij) en andere functies
Streefbeeld (ontwikkelingen)	Behoud, herstel en ontwikkeling natuur en landschap	- Behoud kleinschaligheid en hoge natuurwaarden - Behoud recreatieve kwaliteiten	- Ruimte voor agrarische functies, neven functies en nieuwe functies op voormalige agrarische bouwvlakken - Behoud openheid in het landschap	- Behoud en versterking hoge landschappelijke kwaliteit en agrarisch karakter - Ruimte voor nieuwe ontwikkelingen die het gebied landschappelijk en recreatief versterken
Landschapselementen <i>(zie hoofdstuk 9)</i>	- Naald- en eikenbossen - Stuifzandgebieden - Vennen - Heidegebieden - Kruiden- en faunarijke graslanden	- Boschages en struweel (hagen) - Houtwallen en -singels - Bomenlanen/rijen - Solitaire bomen - Hoogstamfruitboomgaarden aansluitend op de erven - Poelen - Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen	- Openheid met grote blokvormige kavels in gebruik als akker of weiland - Smalle sloten tussen de kavels - Bomenrijen langs de wegen en/of langs de randen van de kavels - Richting de natuurgebieden iets meer boschages (of struweelhagen) - Houtsingels rondom de erven - Solitaire bomen - Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen	- Openheid met een smalle strokenverkaveling - Smalle sloten tussen de weidegronden - Heggen en bomenrijen op de randen van de weidegronden (bijvoorbeeld knotbomen en elzensingels) - Griendjes - Poelen met natuurvriendelijke oevers van riet of nat grasland - Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen - Groene erven met veel erfbeplanting in de bebouwingslinten
Voorbeelden van beplantingssoorten <i>(zie hoofdstuk 9)</i>	- Eiken - Berken - Beuken - Grove den	- Eiken - Berken - Beuken - Walnoot - Kastanje - Linde - Lijsterbes - Hazelaar - Krentenboompje - Vuilboom	- Eiken - Berken - Beuken - Walnoot - Kastanje - Linde - Lijsterbes - Hazelaar - Krentenboompje - Vuilboom	- Wilgen - Elzen

4. Bosrijke natuurgebieden

Binnen de gemeente ligt het nationaal park Loonse en Drunense Duinen dat onderdeel is van een groter Natura 2000 gebied (met De Brand in Udenhout en de Leemkuilen bij Biezenmortel). De Loonse en Drunense Duinen bestaan uit uitgestrekte naald- en eikenbossen afgewisseld met stuifzandgebieden. Daarnaast bevinden zich de bossen en vennen van Landgoed Huis ter Heide binnen de gemeentegrenzen. Deze natuurgebieden vormen samen met de tussenliggende bosgebieden bij de Duiksehoef, het Kraanven en ten zuiden van Loon op Zand (op de gemeentegrens met Tilburg) de 'bosrijke natuurgebieden'.

4.1 Overzichtsk kaart

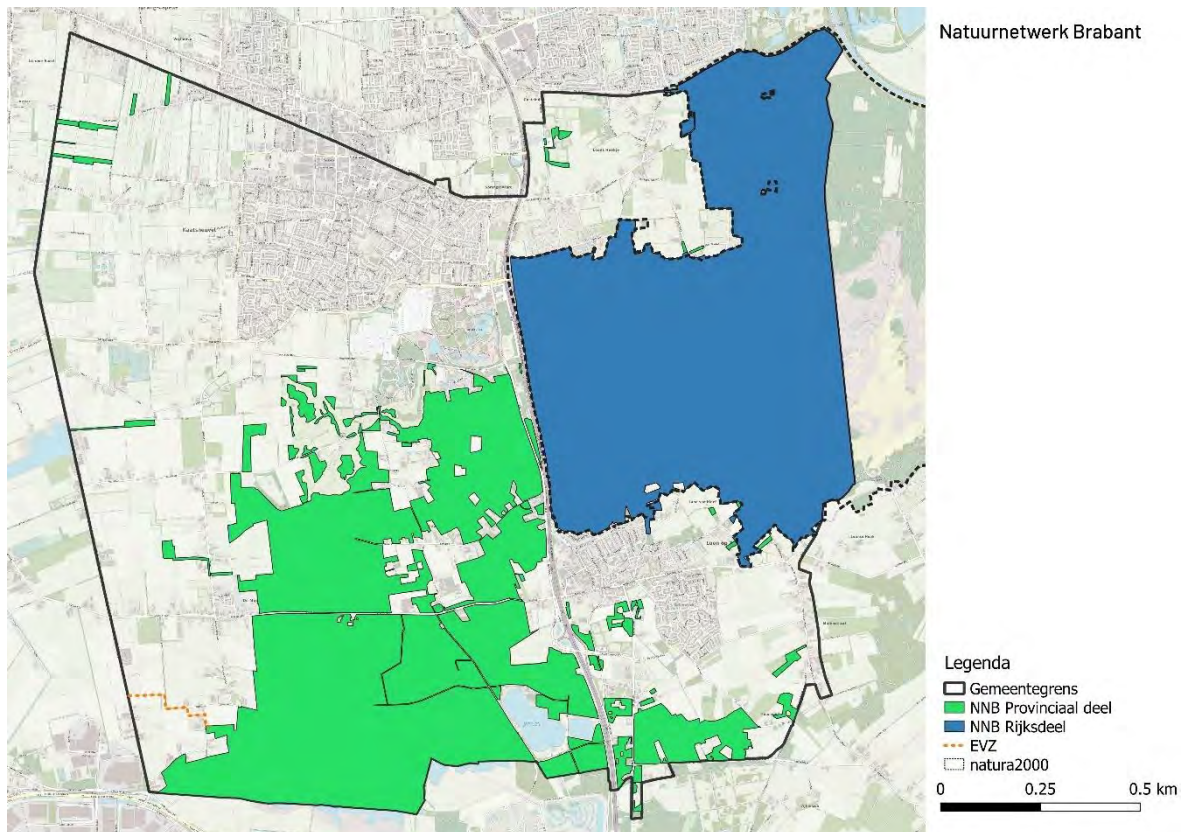
In afbeelding 5 de overzichtsk kaart van de bosrijke natuurgebieden.

Afbeelding 5: Kaart bosrijke natuurgebieden

Natura 2000 en Natuurnetwerk Brabant (NNB)

In afbeelding 6 is de begrenzing van zowel het Natura 2000 gebied als het Natuurnetwerk Brabant (NNB) rijksdeel en provinciaal deel (voorheen bekend als ecologische hoofdstructuur of EHS) weergegeven. Ook is hierop de ecologische verbindingszone (evz) van de Wildertse Arm op de grens met de gemeente Dongen afgebeeld.

Afbeelding 6: Natuurnetwerk Brabant (NNB)

4.2 Kenmerken

Op de beheertypenkaart en de ambitiekaart van de provincie Noord-Brabant zijn de bestaande en gewenste natuurbeheertypen voor de natuurgebieden binnen het NNB vastgelegd. Deze kaarten zijn te raadplegen via <https://kaartbank.brabant.nl/viewer/app/natuurbeheerplan>.

Het meest voorkomende natuurbeheertype binnen de bosrijke natuurgebieden is dennen-, eiken- en beukenbos (N15.02). Meer centraal in het natuurgebied liggen zandverstuivingen (N07.02) en gebieden met droge heide (N07.01). In het gebied ten zuiden van Landgoed Huis ter Heide komen ook vochtige heide (N06.04) en zwakgebufferde vennen (N06.05) voor. In dit gebied liggen ook veel kruiden- en faunarijke graslanden (N12.02).

Kenmerkende landschapselementen

Kenmerkende (landschaps)elementen van de bosrijke natuurgebieden zijn:

- Naald- en eikenbossen;
- Stuifzandgebieden;
- Vennen;
- Heidegebieden;
- Kruiden- en faunarijke graslanden.

Soorten

In de bosrijke natuurgebieden komen de volgende soorten voor: eiken, berken, beuken en grove den.

4.3 Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen

Het primaat in de natuurgebieden ligt uiteraard bij de bescherming van de bestaande natuur en de ontwikkeling van nieuwe natuur. Dit gaat over het algemeen goed samen met recreatief medegebruik, maar ruimtelijke ontwikkelingen die niet gericht zijn op versterking van natuur, landschap en extensieve recreatie zijn in dit gebied niet wenselijk. Bij ontwikkelingen die hierop wel aansluiten, dient aansluiting gezocht te worden op de natuur- en landschapswaarden van de omliggende gronden.

Maatregelen

Kansrijke maatregelen voor natuur- en landschap in de bosrijke natuurgebieden zijn:

- Vergroten van de gebieden (en het NNB) door aan de randen van de gebieden nieuwe natuur te realiseren aansluitend op de bestaande natuur;
- Versterken van de verbindingen tussen de verschillende natuurgebieden door het realiseren van nieuwe natuur die aansluit op de natuurdoeltypen in de omgeving;
- Herstel van de kleinere stuifduincomplexjes aan de randen van de voormalige Loonsche Heide (op historische kaarten aangeduid met namen als Loonsche Berg en Klokkenberg) en stuifzandwallen zoals bij het Kraanven, langs de Bergstraat en de Waalwijksebaan⁷;
- Open plekken maken waarin het stuifzand weer zichtbaar is in de ondergrond⁸;
- (Eventueel) herstellen van de dynamiek van het stuivende zand⁹;
- Versterken van de zichtbaarheid van de stuifduincomplexen door het omvormen of aanplanten van specifieke beplanting (zoals dennen)¹⁰.

⁷ Strootman Landschapsarchitecten (in opdracht van gemeente Tilburg), 2018. Masterplan Landschapspark Pauwels.

⁸ Idem.

⁹ Idem.

¹⁰ Idem.

5. Het halfopen cultuurlandschap of coulissenlandschap

Het halfopen cultuurlandschap bevindt zich voornamelijk in de schil rond de Loonse en Drunense Duinen (zie afbeelding 1) en bestaat uit een agrarisch cultuurlandschap met een kleinschalige kamertjesstructuur, ook wel coulissenlandschap genoemd.

5.1 Overzichtskaart

In afbeelding 7 is de overzichtskaart van het halfopen cultuurlandschap opgenomen.

Afbeelding 7: Kaart halfopen cultuurlandschap

5.2 Kenmerken

Het gebied kenmerkt zich door een mozaïek van onregelmatig verkavelde landbouwgronden, verspreide buurtschappen en een organisch wegenpatroon met bochtige wegen. Het landschap bestaat uit oude bouwlanden, weides, bosschages, houtwallen en -singels, (bloemrijke) akkerranden en bomenrijen en -lanen. In het gebied komen van oudsher veel grondgebonden melkveehouderijen voor, maar in de laatste jaren zijn boomkwekerijen in het gebied in opkomst. Het coulissenlandschap is een aantrekkelijk en afwisselend landschap met verschillende vormen van recreatieve routes.

Het landschap in dit gebied is van groot belang voor de natuurwaarden en de biodiversiteit in de gemeente. Het gebied is voor de gemeente echter ook van belang vanwege de aantrekkelijkheid voor wandelaars en fietsers.

Kenmerkende landschapselementen

Kenmerkende landschapselementen van het coulissenlandschap zijn:

- Bosschages en struweel(hagen);
- Houtwallen en houtsingels;
- Bomenrijen/-lanen;
- Solitaire bomen;
- Hoogstamfruitboomgaarden aansluitend op de erven;
- Poelen (mits de grondwaterstand dit toelaat);
- Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen.

Soorten

Gekozen moet worden voor inheemse bomen en/of struiken. Boomsoorten die in dit gebied voorkomen zijn: eik, berk, beuk, walnoot, kastanje en linde. Struikvormers zijn: lijsterbes, hazelaar, krentenboompje, vuilboom.

5.3 Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen

In het gebied wordt ingezet op het behoud en de versterking van de kleinschaligheid en de hoge natuur- en landschapswaarden. De kenmerkende en karakteristieke elementen in het landschap moeten zichtbaar en beleefbaar blijven en niet verwateren of verrommelen. Daarbij wordt ook belang gehecht aan de recreatieve kwaliteiten in het gebied. Ontwikkelingen in het gebied zijn mogelijk, mits de landschappelijke en/of ecologische waarden behouden blijven of versterkt worden.

Maatregelen

In het halfopen landschap kan voor het versterken van natuur en landschap ingezet worden op:

- Het in stand houden en kwalitatief verbeteren van het kleinschalige landschap;
- Het stimuleren van natuurinclusieve landbouw (een combinatie van landbouw en natuurbeheer) en begrazing van natuurgebieden;
- Verfraaiing van de aankleding van het gebied en het landschap rijker maken zowel in beeld als in ecologisch opzicht (door het toevoegen van landschapselementen met een fraaie uitstraling, zoals bloemrijke randen en bermen of bomenlanen);
- Het realiseren van heggen en dierenpassages langs de wegen.

6. Jonge ontginningsgronden

De jonge ontginningsgronden zijn in de twintigste eeuw ontstaan door het omvormen van zogeheten woeste gronden naar landbouwgebied. De woeste gronden waren heidelandschappen die (nog) niet geschikt waren voor agrarisch gebruik. Door de grootschalige ontginningen in de twintigste eeuw ontstonden de kenmerkende grootschalige, blokvormige kavels die in gebruik genomen werden als akker en weiland.

6.1 Overzichtskaart

De jonge ontginningsgronden binnen de gemeente bevinden zich langs de westrand van de gemeente, tegen de grens met de gemeente Dongen. In afbeelding 8 is de overzichtskaart van de jonge ontginningsgronden opgenomen.

Afbeelding 8: Kaart jonge ontginningsgronden

6.2 Kenmerken

De identiteit van dit gebied wordt bepaald door agrarisch grondgebruik (voornamelijk akkerbouw en grondgebonden veehouderijen). Het gebied is open en rationeel verkaveld met rechte wegen en smalle sloten tussen de agrarische percelen. Langs de wegen staan bomenrijen. Richting de natuurgebieden ontstaat een kleinschaliger landschap met meer bosschages.

Kenmerkende landschapselementen

De kenmerkende landschapselementen van de jonge ontginningsgronden zijn:

- Openheid met grote blokvormige kavels in gebruik als akker of weiland;
- Smalle sloten tussen de kavels;
- Bomenrijen langs de wegen en/of langs de randen van de kavels;
- Richting de natuurgebieden iets meer bosschages (of struweelhagen);
- Houtsingels rondom de erven;

- Solitaire bomen;
- Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen;
- Poelen (mits de grondwaterstand dit toelaat).

Soorten

Gekozen moet worden voor inheemse bomen en/of struiken. Boomsoorten die in dit gebied voorkomen zijn: eik, berk, beuk, walnoot, kastanje en linde. In de bosschages tegen de natuurgebieden kan ook grove den hieraan toegevoegd worden. Struikvormers zijn: lijsterbes, hazelaar, krentenboompje, vuilboom.

6.3 Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen

Agrarische ontwikkelingen in het gebied voeren de boventoon. Agrarische ondernemers krijgen in dit gebied meer ruimte voor doorontwikkeling dan elders in de gemeente. Er is echter ook ruimte voor ontwikkeling van nevenfuncties en/of nieuwe functies op vrijkomende agrarische bouwvlakken.

Landschappelijke ontwikkelingen in het gebied moeten zich richten op het vergroten van het contrast met het oude agrarische (halfopen) cultuurlandschap. Dit kan door de grootschaligheid en openheid van het landschap te behouden en/of door juist grootschalige boskavels aan te planten, bij voorkeur aansluitend op de omliggende bosrijke natuurgebieden van Huis ter Heide. In delen van dit gebied, met name aansluitend op de natuur van Huis ter Heide, liggen kansen om het kleinschalige landschap te herstellen door het terugbrengen van houtwallen en begrenzingen met doornstruiken (ook gunstig voor de biodiversiteit).

Maatregelen

In dit gebied wordt ingezet op:

- Behoud van de openheid van het agrarische landschap;
- Realisatie van landschapselementen zoals bomenrijen langs de wegen en/of langs de randen van de kavels, houtsingels rondom de erven, solitaire bomen, akkerranden en poelen;
- Realisatie van grootschalige boskavels aansluitend op de natuur van Huis ter Heide;
- Terugbrengen van het kleinschalige landschap door het aanplanten van houtwallen en begrenzingen met doornstruiken in de minder open delen van het gebied, bijvoorbeeld aansluitend op de natuur van Huis ter Heide.

7. Oude ontginningsgronden

De oude ontginningsgronden zijn onderdeel van het turfontginningslandschap dat aansluit bij het landschap van de Langstraat (grootweg de as van Raamsdonksveer via Waalwijk naar Nieuwkuijk). In dit gebied zijn de venen in de middeleeuwen afgegraven en is het water afgevoerd naar de vaarten. Hierdoor is een open gebied ontstaan dat zich kenmerkt door relatief natte weidegronden met een smalle strokenverkaveling en lange oost-west georiënteerde bebouwingslinten.

7.1 Overzichtskaart

De oude ontginningsgronden zijn met name te vinden ten noorden en ten westen van de gemeente. Binnen de gemeente Loon op Zand is dit landschapstype alleen in het noordwestelijk deel van de gemeente nog herkenbaar. In afbeelding 9 is het gebied op een overzichtskaart aangeduid.

Afbeelding 9: Kaart oude ontginningsgronden

7.2 Kenmerken

Het gebied kenmerkt zich door de relatief natte weidegronden met een smalle strokenverkaveling en lange oost-west georiënteerde bebouwingslinten. Tussen de weidegronden bevinden zich sloten en heggen. In het gebied komen met name grondgebonden veehouderijen voor. De landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit in het gebied is hoog.

Kenmerkende landschapselementen

Kenmerkende landschapselementen van de oude ontginningsgronden zijn:

- Openheid met een smalle strokenverkaveling;
- Smalle sloten tussen de weidegronden;
- Heggen en bomenrijen op de randen van de weidegronden (bijvoorbeeld knotbomen en elzensingels);
- Griendjes;

- Poelen met natuurvriendelijke oevers van riet of nat grasland;
- Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen;
- Groene erven met veel erfbepanting in de bebouwingslinten.

Soorten

In de bomenrijen en griendjes komen voornamelijk wilgen en elzen voor.

7.3 Ontwikkelingen en kansrijke maatregelen

In het gebied wordt ruimte geboden voor nieuwe kleinschalige ontwikkelingen die het gebied in landschappelijk en recreatief opzicht kunnen versterken. Behoud en versterking van de hoge landschappelijke kwaliteit en het agrarisch karakter van het gebied zijn hierbij van groot belang.

In de basis dienen ontwikkelingen in dit gebied erop gericht te zijn de cultuurhistorische, aardkundige, landschappelijke en recreatieve waarden zo optimaal mogelijk te behouden en versterken. Ook het tegengaan van verrommeling en zorgvuldig omgaan met verstedelijking/verstening, natuur en landschap en de openbare ruimte is hierbij belangrijk.

Maatregelen

In dit gebied zijn de kansrijke maatregelen gericht op:

- Het terugbrengen en zichtbaar maken van het oorspronkelijke slagenlandschap;
- (Waar mogelijk) herstellen van kwel in het maaiveld en het creëren van voedselarme omstandigheden door het aanpassen van de waterhuishouding en het verschrallen en afgraven van percelen;
- Terugbrengen van cultuurhistorische elementen in het landschap.

8. Specifieke gebiedsaanduidingen

Op grond van het bestemmingsplan Buitengebied 2011 van de gemeente Loon op Zand¹¹ gelden verschillende specifieke gebiedsaanduidingen. Deze zijn afgebeeld op de overzichtskaart aan het einde van dit hoofdstuk en worden hieronder nader beschreven.

8.1 Overzichtskaart

Op de overzichtskaarten in afbeelding 12 zijn de specifieke gebiedsaanduidingen zichtbaar. Op sommige plekken overlappen de aanduidingen elkaar en zijn dus meerdere aanduidingen van toepassing. De verschillende aanduidingen worden hierna verder toegelicht:

- aardkundig waardevol gebied;
- cultuurhistorisch waardevol gebied.

8.2 Aardkundig waardevol gebied

In de aardkundig waardevolle gebieden is de natuurlijke ontstaanswijze, al dan niet mede teweegebracht door menselijk handelen, herkenbaar. Vaak hebben aardkundige verschijnselen in deze gebieden nog een gave vorm en/of komen deze in onderlinge samenhang voor. Het gaat hierbij om geologische, geomorfologische, bodemkundige en (geo)hydrologische verschijnselen en processen. Deze maken samen met natuurlijke, cultuurhistorische en archeologische waarden deel uit van de onderste laag en zijn medebepalend voor de landschappelijke waarden.

Binnen de gemeente Loon op Zand liggen de aardkundige waarden met name in het natuurgebied van de Loonse en Drunense Duinen; een waardevol en actief stuifzandgebied. Ontwikkelingen in de aardkundig waardevolle gebieden mogen de aardkundige waarden in het gebied niet aantasten, maar zouden hierop juist gericht moeten zijn. Bijvoorbeeld door de aardkundige verschijnselen beter zichtbaar te maken met het terugbrengen van stuifduinen.

Afbeelding 10: Stuifduinen in Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen

¹¹Gemeente Loon op Zand, Bestemmingsplan Buitengebied 2011 (vastgesteld op 15 december 2011), geraadpleegd via www.ruimtelijkeplannen.nl.

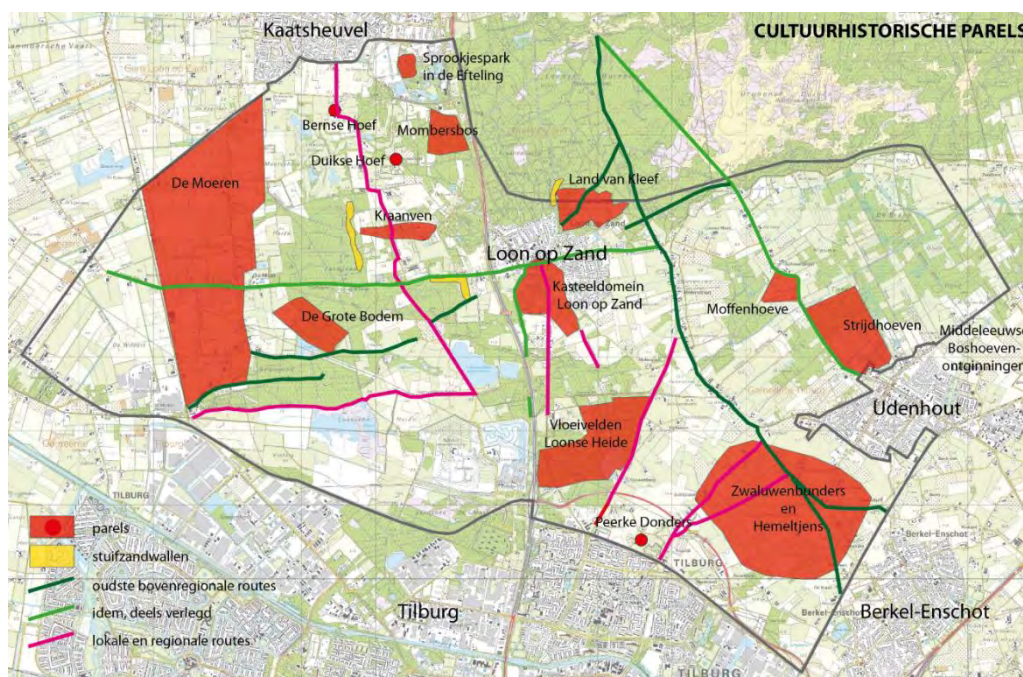
8.3 Cultuurhistorisch waardevol gebied

De cultuurhistorisch waardevolle gebieden betreffen structuren en elementen met betrekking tot het bouwkundig erfgoed, stedenbouwkundig erfgoed, historische groenwaarden, historisch-geografisch erfgoed en archeologisch erfgoed. Deze zijn aangeduid op basis van cultuurhistorische waardenkaarten en aangevuld met lokale kennis.

Ontwikkelingen in cultuurhistorisch waardevol gebied moeten de cultuurhistorische waarden respecteren en/of versterken. Voor landschappelijke ontwikkelingen kan aangesloten worden op de maatregelen zoals genoemd bij het betreffende landschapstype.

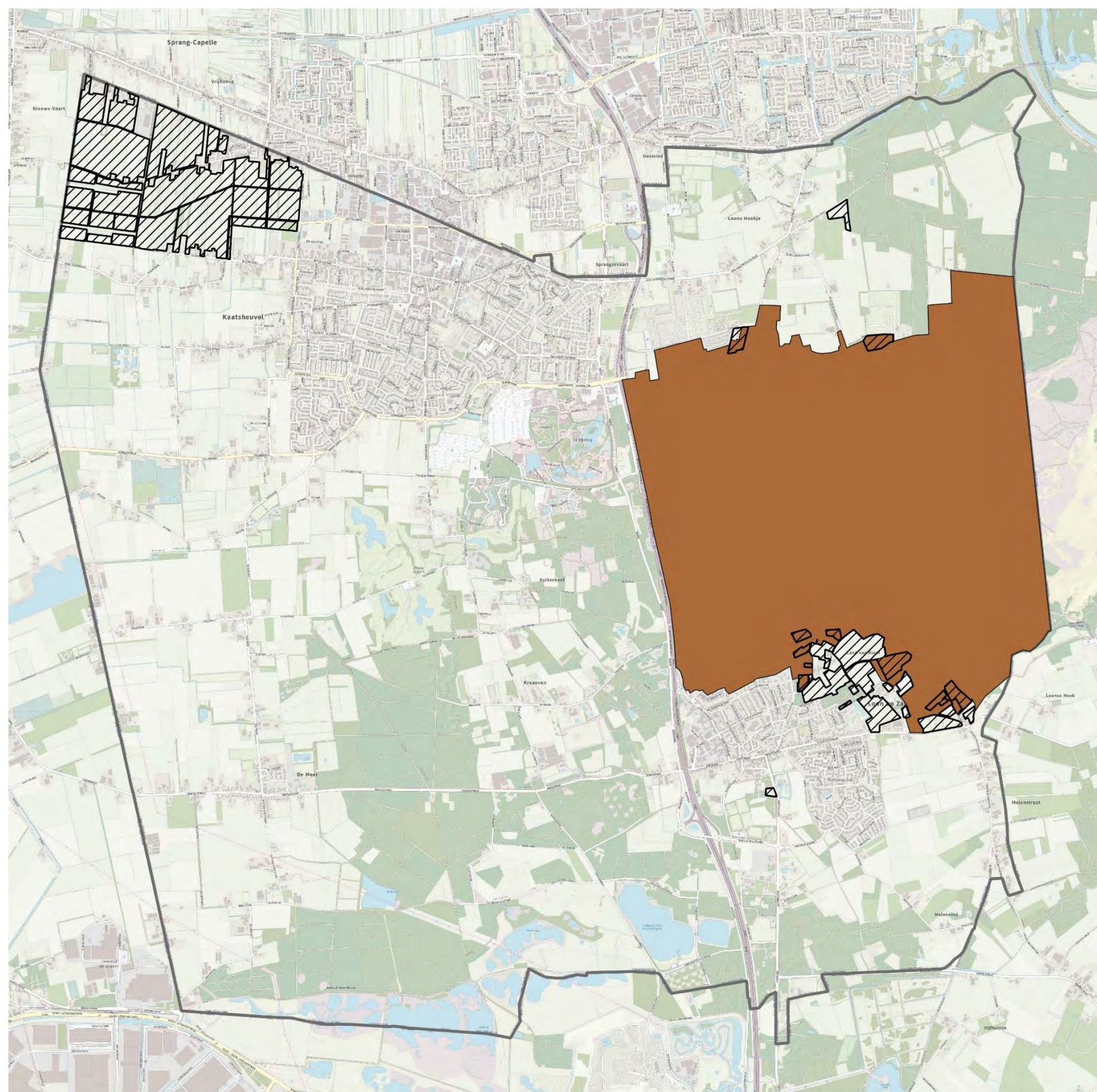
Met name het gebied ten westen van Kaatsheuvel en ten zuiden van de Zuidhollandsedijk is aangeduid als cultuurhistorisch waardevol gebied. In dit gebied zijn de restanten zichtbaar van het voor de Langstraat typerende slagenlandschap (zie de beschrijving van de oude ontginningsgronden). In het centrale deel van het gebied is dat nog goed zichtbaar aan de smalle percelen met tussenliggende sloten. Aan de randen van het gebied is deze kenmerkende inrichting door ruilverkaveling enigszins verloren gegaan. In het gehele gebied is nog wel een aanzienlijk deel van de oorspronkelijke perceelrandbegroeiing van hagen met els en wilg in stand gebleven. Ook enkele gebieden in de schil rond de Loonse en Drunense Duinen zijn aangeduid als cultuurhistorisch waardevol gebied. Hier ligt de nadruk veel meer op het behoud van het kleinschalige en halfopen coulissenlandschap (zie de beschrijving van dit landschapstype).

Aanvullend op de cultuurhistorisch waardevolle gebieden in afbeelding 12 is op onderstaande afbeelding (afbeelding 11) in het gebied van Landschapspark Pauwels een aantal gebieden aangeduid als cultuurhistorisch waardevol. De zogenaamde parels die in de gemeente Loon op Zand liggen zijn: De Moeren, De Grote Bodem, Kraanven, Duikse Hoef, Bernse Hoef, Mommersbos, het Sprookjespark in de Efteling, Land van Kleef en het Kasteeldomein Loon op Zand. Daarnaast zijn er nog enkele stuifzandwallen te vinden waarbij aan de vorm te zien is dat ze ooit als windvang hebben gediend om stuifzand van akkers weg te houden. Op de kaart zijn ook de oude routes aangeduid die al eeuwenlang min of meer dezelfde locatie hebben. Elk van deze locaties wordt uitgebreid beschreven in de 'Atlas cultuurhistorie landschapspark Pauwels'¹².

Afbeelding 11: Cultuurhistorische parels uit de 'Atlas cultuurhistorie landschapspark Pauwels'

¹² Te raadplegen via: https://www.academia.edu/38673097/Cultuurhistorische_Atlas_Landschapspark_Pauwels de Bont, d., & Toorians, d. (2018). Atlas cultuurhistorie landschapspark pauwels. Tilburg: gemeente Tilburg.

Cultuurhistorische en aardkundige waarden

Legenda

- Cultuurhistorisch waardevol gebied
- Aardkundig waardevol gebied

Afbeelding 12: Overzichtskaart specifieke aanduidingen bestemmingsplan Buitengebied 2011 - cultuurhistorische en aardkundige waarden

9. Landschapselementen en beplantingssoorten

Dit hoofdstuk beschrijft de verschillende landschapselementen die voorkomen in de verschillende landschapstypen. Een beschrijving van de hierin voorkomende beplantingssoorten maakt hiervan onderdeel uit. De informatie in dit hoofdstuk komt uit bijlage C van de subsidieregeling groenblauw stimuleringskader (StiKa-regeling)¹³.

9.1 Algemeen

Het heeft bij het kiezen van de beplanting de voorkeur om zo veel mogelijk te kiezen voor autochtoon plantmateriaal. Dit zijn bomen en struiken die al sinds de laatste ijstijd op eigen kracht in Nederland voorkomen. Autochtone soorten zijn hierdoor goed aangepast aan de klimatologische omstandigheden in Nederland. De inheemse fauna heeft zich op zijn beurt weer aangepast aan de groei- en bloeicyclus van de autochtone soorten. Denk bijvoorbeeld aan bloembezoekende vlinders en bijen die tegelijk actief worden met de bloeiperiode van autochtone soorten. Uitheemse planten kunnen weken vroeger bloeien waardoor insecten minder nectar tot hun beschikking hebben. Ook zijn uitheemse plantensoorten gevoeliger voor ziektes die hier voorkomen.

Voor advies over inrichting, beplanting of mogelijke subsidies voor het aanplanten van landschapselementen heeft Brabants Landschap de 'Subsidie- en advies check'¹⁴ ontwikkeld. Hierbij dient opgemerkt te worden dat voor het realiseren van een landschappelijke inpassing of landschappelijke kwaliteitsverbetering in het kader van een ruimtelijke ontwikkeling geen subsidie mogelijk is.

9.2 Houtwallen en -singels

Houtsingels zijn vrij liggende lijnvormig aaneengesloten landschapselementen (tenminste 25 meter lang en tussen 2 en 20 meter breed) met een opgaande begroeiing van inheemse bomen en/of struiken met een bedekking van minimaal 90%. Deze houtsingels worden veelal als hakhout beheerd.

Houtsingels vormen dikwijls een afscheiding tussen weilanden en akkers. Veel houtsingels bevinden zich dan ook langs sloten. Wanneer bij het graven van de sloot de grond langs de sloot is opgehoogd en de houtsingel op deze aarden wal is gerealiseerd, wordt deze ook wel houtwal genoemd.

Houtsingels (afbeelding 13) zijn typische elementen die voorkomen in het coulissenlandschap en het landschap aansluitend op de bosrijke natuurgebieden. In open gebieden (zoals de jonge ontginningsgronden) komen houtsingels ook voor direct aansluitend op het erf, om het erf te beschermen tegen weersinvloeden.

Inheemse bomen en struiken die voorkomen in de houtwallen en -singels zijn: eik, berk, beuk, walnoot, kastanje en linde. Grenzend aan de natuurgebieden kan ook grove den hieraan toegevoegd worden. Struikvormers zijn: lijsterbes, hazelaar, krentenboompje en vuilboom.

¹³ Te raadplegen via: <https://www.brabantslandschap.nl/assets/Uploads/Documenten/Bijlage-C-Pakketten-fijne-dooradering-25072017.pdf>

¹⁴ <https://www.brabantslandschap.nl/ons-werk/adviesaanvraagformulier/>

Afbeelding 13: Voorbeeld van een houtwal

9.3 Bosschages en struweel(hagen)

In tegenstelling tot een houtsingel of -wal is een bosschage een vlakvormig landschapselement van tussen 100 en 5000 m² groot. Een bosschage bestaat uit opgaande begroeiing van inheemse bomen en struiken met een bedekking van minimaal 80%. Hierin komen minder boomvormers voor dan in de houtsingels en -wallen. Een bosschage wordt ook wel struweel genoemd.

Struweel bestaat uit struikvormers van 1 tot 5 meter hoogte. Struweel komt vaak voor aan de randen van bosgebieden en houtsingels, op de overgang naar meer open gebied. In deze gevallen is het struweel vlakvormig. Ook op open plekken in het landschap is echter struweel te vinden, bijvoorbeeld als afscheiding tussen paden en akkers of weilanden. Dit struweel is dan vaak lijnvormig.

Struweel in lijnvormige elementen wordt struweelhaag genoemd. Deze struweelhagen zijn tenminste 25 meter lang en tussen 2 en 5 meter breed. Struweelhagen bestaan uit een aaneengesloten begroeiing waarvan minimaal de helft bestaat uit inheemse, overwegend doornachtige struiken. De bedekking van een struweelhaag is minimaal 80% en een element kan één of twee rijen planten bevatten.

In de bosschages en struweel(hagen) komen de volgende soorten voor: meidoorn, liguster, hondsroos, Gelderse roos, lijsterbes, hazelaar en vuilboom.

9.4 Griendjes

Een griendje (afbeelding 14) is een vrij liggend vlakvormig landschapselement met een bedekking van minimaal 80%. Het element bestaat voor tenminste 80% uit inheemse wilgensoorten en wordt als hakhout beheerd. De omvang van een griendje is tenminste 100 m² en ten hoogste 5000 m² groot.

Afbeelding 14: Voorbeeld van een griendje

9.5 Knip- en scheerheggen

Heggen zijn lijnvormige elementen met een aaneengesloten begroeiing van inheemse bomen en struiken. Heggen zijn minimaal 25 meter lang en tussen 1 en 3 meter breed. Een heg bestaat uit één of twee rijen planten. Heggen worden regelmatig (eenmaal per jaar tot eenmaal per twee of drie jaar) geschoren. In geschoren toestand is een heg minimaal 1 meter hoog.

Soorten die gebruikt worden voor de knip- en scheerheggen zijn: meidoorn, liguster, haagbeuk, veldesdoorn, hazelaar, hult en mispel.

9.6 Bomenrijen en -lanen en solitaire bomen

Een bomenrij bestaat uit één, twee of meerdere rijen bomen (geen knotbomen) van ongeveer gelijke leeftijd. Bomenrijen komen voor langs perceelsgrenzen en langs paden en wegen. Van een bomenlaan is sprake als aan beide zijden van een weg één of meerdere rijen bomen in een regelmatig plantverband geplant zijn. Een solitaire landschapsboom is een alleenstaande inheemse loofboom (geen knotboom) die in een vrij grote, open ruimte staat.

De afstand tussen de aan te planten bomen in een bomenrij of -laan is minimaal 8 en maximaal 15 meter. Tussen twee bomenrijen moet minimaal 5 meter afstand gehouden worden. Solitaire bomen staan op een afstand van minimaal 20 meter van elkaar.

De soorten die gebruikt worden in zowel bomenrijen en -lanen als solitaire bomen zijn bijvoorbeeld: eik, berk, beuk, walnoot, kastanje en linde. Voor de biodiversiteit is het bevorderlijk om mixlanen aan

te planten, dus meerdere soorten bomen in een laan of rij. Hierdoor verkleint de kans op ziekten en aantastingen.

Daarbij dient bij de aanplant van nieuwe bomenrijen en/of -lanen aansluiting gezocht te worden bij de hoofdstructuren uit het groenstructuurplan¹⁵.

Afbeelding 15: Voorbeeld van een bomenlaan

9.7 Knotbomen

Knotbomen is de verzamelnaam voor inheemse loofbomen, waarvan de stam periodiek op een hoogte van minimaal 1,5 meter boven maaiveld wordt afgezet (geknot). Knotbomen kunnen voorkomen als solitair, in een groep of rij op of langs (natte) landbouwgronden. De plantafstand tussen knotbomen in een rij is minimaal 5 en maximaal 15 meter. De meest voorkomende knotboom is de wilg.

¹⁵ <https://www.loonopzand.nl/openbaargroen/>

Afbeelding 16: Voorbeeld van een rij knotwilgen

9.8 Hoogstamfruitboomgaarden

Een hoogstamfruitboomgaard bestaat uit verschillende fruitbomen waarvan de kroon op een hoogte van minimaal 1,50 meter boven de stamvoet begint en waarvan de onderbegroeiing bestaat uit grasland. De onderlinge afstand tussen de bomen in de boomgaard bedraagt minimaal 10 bij 10 meter en maximaal 15 bij 15 meter.

Hoogstamfruitboomgaarden passen vooral bij het halfopen cultuurlandschap of coulissenlandschap. Hier komen de boomgaarden voornamelijk voor op of direct aansluitend op het erf van een woning of boerderij.

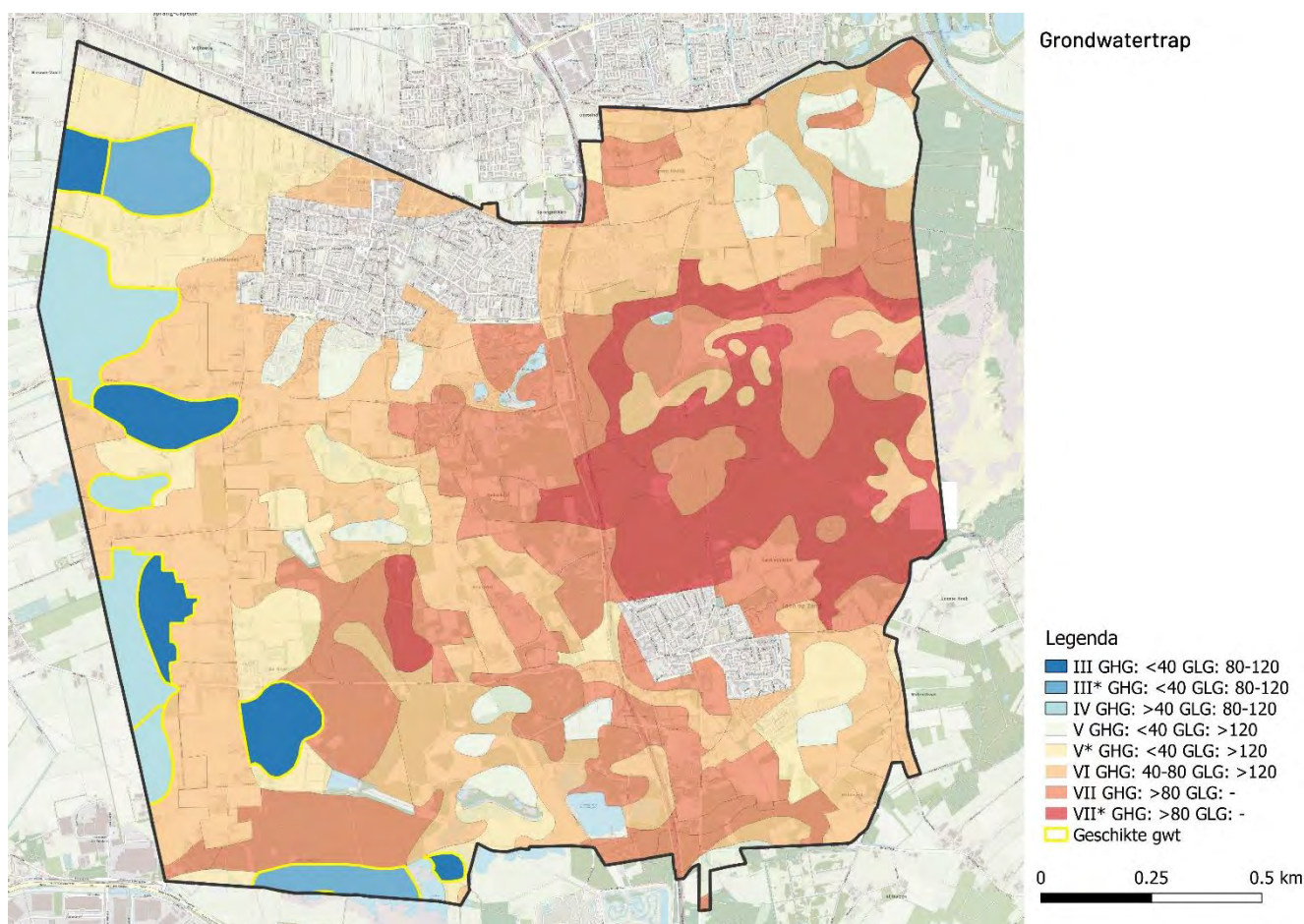
Afbeelding 17: Voorbeeld van een (kersen)hoogstamboomgaard

9.9 Poelen

Poelen zijn natuurelementen met een doorsnede van (liefst) minimaal 20 tot 30 meter die niet aansluiten op waterlopen of -sloten, maar gevoed worden door grond- en/of regenwater. Het natte oppervlak moet in de wintermaanden voor tenminste 80% bestaan uit open water. Een poel mag in de zomermaanden incidenteel droogvallen. De oevers van een poel hebben een flauw talud en kunnen begroeid zijn met inheemse soorten, zoals riet, grassen en kruiden (geen struiken en bomen).

Voor het realiseren van het poel is het van belang dat de locatie hiervoor geschikt is. Om geschikte locaties te vinden kan gebruik gemaakt worden van grondwatertrappen (GWT). Dit zijn categorieën waarbij wordt aangegeven wat de gemiddelde hoogste grondwaterstand (GHG) en gemiddelde laagste grondwaterstand (GLG) is in een gebied. Een poel dient 0,5 tot 1 meter dieper te zijn dan de gemiddelde laagste grondwaterstand zodat deze niet te vaak droogvalt. Een amfibieënpool mag ook niet te diep zijn, omdat in te diepe poelen te veel vissen komen die dan de eieren van de amfibieën opeten. Voor een weidevogelpoel is dit geen probleem.

Om een poel te kunnen graven zou de grondwaterstand op zijn laagst maximaal 120 cm diep moeten zijn. Dit houdt in dat de grondwatertrappen I tot en met IV het meest geschikt zijn. In gemeente Loon op Zand zijn hiervan de grondwaterstanden III, III* en IV aanwezig in het geel omrande gebied op afbeelding 18¹⁶.

Afbeelding 18: Grondwatertrapkaart

¹⁶ In de legenda van afbeelding 15 zijn een aantal grondwatertrappen met ster (*) te zien, dit houdt in dat er een droger gedeelte onderscheiden wordt in de betreffende grondwatertrap. In het geval van grondwatertrap III* betekent dit dat het grondwater nooit boven de -25 cm uit zal komen. De droge gebieden van GWT III en V komen vaak voor in gebieden waar verbeteringen in de waterbeheersing zijn doorgevoerd, zoals ruilverkavelingsgebieden. Hier zijn de pieken van de hoogste grondwaterstanden verminderd. Er zullen minder pieken zijn en ze duren korter. (HELP-tabel, 1987).

In glooiende gebieden waar de grondwaterstand in principe te laag is voor realisatie van een poel, kan er gekozen worden voor een poel met een leembodem van minimaal 40 cm dik. Een poel is dan geheel afhankelijk van (afstromend) regenwater. Deze poelen kunnen eventueel ook gevuld worden met water dat afstroomt van verhardingen en/of daken van gebouwen en op deze manier bijdragen aan klimaatadaptatie.

Behalve de grondwaterstand zijn er nog een aantal zaken waar rekening mee gehouden dient te worden bij het bepalen van een geschikte locatie voor een poel:

- Plaats de (amfibieën)poel niet te dicht langs een beek waarbij er een kans is op overstromingen. Dit verhoogt de kans op vervuiling en het overbrengen van vissen naar de poel die de eieren van amfibieën opeten.
- Plaats de poel op een locatie waarbij er minimaal 50% van de dag zonlicht op de poel valt. Houdt daarom 10 tot 20 meter afstand van bomen en gebouwen. Ook zorgt het vallende blad van bomen voor een snellere verlanding waardoor er vaker geschoond moet worden. Dit betekent meer werk en verstoort het leven in de poel.
- Zorg ervoor dat er voldoende landbiotoop aanwezig is in de buurt zoals hagen, struwelen, ruigte, heide et cetera.
- Bij zure gronden zoals heide en naaldbossen is het verstandig de poel op een overgang naar een agrarisch gebied te plaatsen om verzuring van het water tegen te gaan.
- Plaats de poel niet te dicht langs een drukke weg, dit geeft een verhoogd risico op aanrijdingen.

Afbeelding 19: Voorbeeld van een poel

9.10 Akkerranden met bloemen, kruiden, grassen en granen

Akkerranden zijn aaneengesloten randen langs percelen (akkers en weilanden) met een breedte van tussen 3 en 6 meter en een lengte van minimaal 25 meter. Een akkerflora- en faunarand heeft zelfs een breedte van minimaal 6 en ten hoogste 12 meter.

De akkerranden met bloemen, kruiden en grassen bestaan uit een gevarieerde kruidachtige begroeiing van inheemse grassen en kruiden. Hierin mogen ook struweelsoorten zoals braam voorkomen. Een akkerrand met granen (akkerflora- en faunarand) wordt ingezaaid met een mengsel van zomergranen (gerst, tarwe, rogge, haver) of een speciaal akkermengsel.

Afbeelding 20: Voorbeeld van een bloemrijke akkerrand

10. Algemene maatregelen voor biodiversiteit en klimaatadaptatie

In dit hoofdstuk worden in aanvulling op de eerdergenoemde kansrijke maatregelen per landschapstype enkele algemene maatregelen beschreven die bijdragen aan ambities gericht op het verhogen van de biodiversiteit en/of klimaatadaptatie. Daarna wordt er beschreven welke subsidiemogelijkheden er zijn wanneer er op vrijwillige basis maatregelen worden genomen die natuur en/of landschap versterken.

10.1 Verhogen biodiversiteit

In de gehele gemeente wordt gestreefd naar het verhogen van de biodiversiteit. Het verhogen van de biodiversiteit is van belang voor de kwaliteit van de leefomgeving, maar ook voor het tegengaan van ziektes en plagen in bijvoorbeeld de landbouw. Het verhogen van de biodiversiteit betekent het vergroten van de verscheidenheid aan voorkomende planten- en diersoorten.

Belangrijk voor het verhogen van de biodiversiteit is:

- Variatie aan te brengen in de beplanting om zoveel mogelijk soorten te trekken;
- Het tegengaan van versnippering, zodat grotere leefgebieden en meer voedsel, schuil-, nest- en voortplantingsmogelijkheden ontstaan voor verschillende diersoorten;
- Gefaseerd beheer, zoals bijvoorbeeld sinusbeheer. Dit is een manier van gefaseerd maaien waarbij gebruik gemaakt wordt van slingerende maaipaden die variëren van vorm en waar altijd 40% van de vegetatie blijft staan. Dit zorgt voor veel variatie in vegetatiehoogte en zon- en schaduwplekken zodat er altijd schuil- en foerageergebieden beschikbaar zijn voor de verschillende diersoorten.

Kansrijke maatregelen in het kader van het verhogen van de biodiversiteit zijn:

- Het aanplanten van houtwallen, -singels, bosschages, heggen en andere landschapselementen;
- Meer variatie aanbrengen in beplanting in tuinen, bermen en openbaar groen;
- Het plaatsen van insectenhôtels en ophangen van nestkasten.

10.2 Klimaatadaptatieve maatregelen

Groen kan gebruikt worden voor klimaatadaptatieve maatregelen, zoals voor het vasthouden van water (bij hoosbuien) en voor het tegengaan van droogte en hitte in de bebouwde omgeving. Maar ook het groen buiten de stedelijke omgeving kan bijdragen aan klimaatadaptatie:

- Groen kan multifunctioneel ingezet worden, bijvoorbeeld voor waterberging en avontuurlijk spelen;
- Bomen zorgen voor het opvangen van CO₂ en fijnstof en zorgen voor schaduw en zuurstof;
- Het wegnemen van verharding in combinatie met het aanplanten van groen zorgt voor een betere opname van (regen)water;
- Groene daken en gevels kunnen zorgen voor opvang van regenwater en minder hitte in gebouwen;
- Meer groen zorgt voor een verhoging van de biodiversiteit;
- Natuurgebieden zijn bij voldoende omvang in staat verstoringen in het klimaat, zoals langere droge of juist natte periodes, op te vangen;
- Landschapselementen in de nabijheid van agrarische percelen kunnen ervoor zorgen dat water langer vastgehouden wordt.

Anderzijds heeft klimaatverandering ook effect op de natuur(gebieden) en de cultuurlandschappen. Door een stijging van de temperatuur, maar ook door weersextremen zoals droogte en hoosbuien, ontstaan er verschuivingen in voorkomende planten- en diersoorten. Er zullen soorten zijn die in

aantal achteruitgaan, maar er zullen ook soorten zijn die juist in aantal vooruitgaan. Ook de omvang van populaties gaat meer fluctueren. Het functioneren van ecosystemen wordt hierdoor beïnvloed¹⁷.

Deze veranderingen in de ecosystemen zijn complex en daarom moeilijk te voorspellen. Er lijken zowel gunstige als ongunstige effecten te zijn voor de biodiversiteit. Daarom is het belangrijk het adaptief vermogen van de natuur te versterken, zodat natuurgebieden in staat zijn de verstoringen op te vangen. Dit kan door in de natuurgebieden te zorgen voor:

- Een hoge biodiversiteit;
- Meer natuurlijke dynamiek (overgangen van nat naar droog, open en dichte vegetatie, hoogteverschillen, enzovoorts);
- Grotere populaties van kwetsbare soorten.

Om dit te bereiken is het belangrijk de omvang van natuurgebieden te vergroten of natuurgebieden beter op elkaar te laten aansluiten. Dit laatste kan ook bereikt worden door het realiseren van kleinere (landschaps)elementen tussen de natuurgebieden.

Een ander effect van de klimaatverandering op natuur en landschap buiten het stedelijk gebied is gelegen in de toename van de recreatiedruk¹⁸. In warmere en langere zomers wordt er meer buiten gerecreëerd en ontstaat er meer behoefte aan goed toegankelijke natuurgebieden met voldoende recreatieve mogelijkheden. Dit biedt voor de gemeente Loon op Zand kansen om in de gehele gemeente, buiten het stedelijk gebied, maatregelen te treffen die hierop inspelen:

- Versterken van de mogelijkheden voor wandelen, fietsen/mountainbiken en ruiters in aansluiting op de bestaande routenetwerken;
- Het ontwikkelen van recreatieve poorten als toegang tot de natuurgebieden en het omliggende landschap (met uiteraard toegang tot de bovengenoemde routestructuren).

Afbeelding 21: Mountainbikers in Nationaal Park De Loonse en Drunense duinen

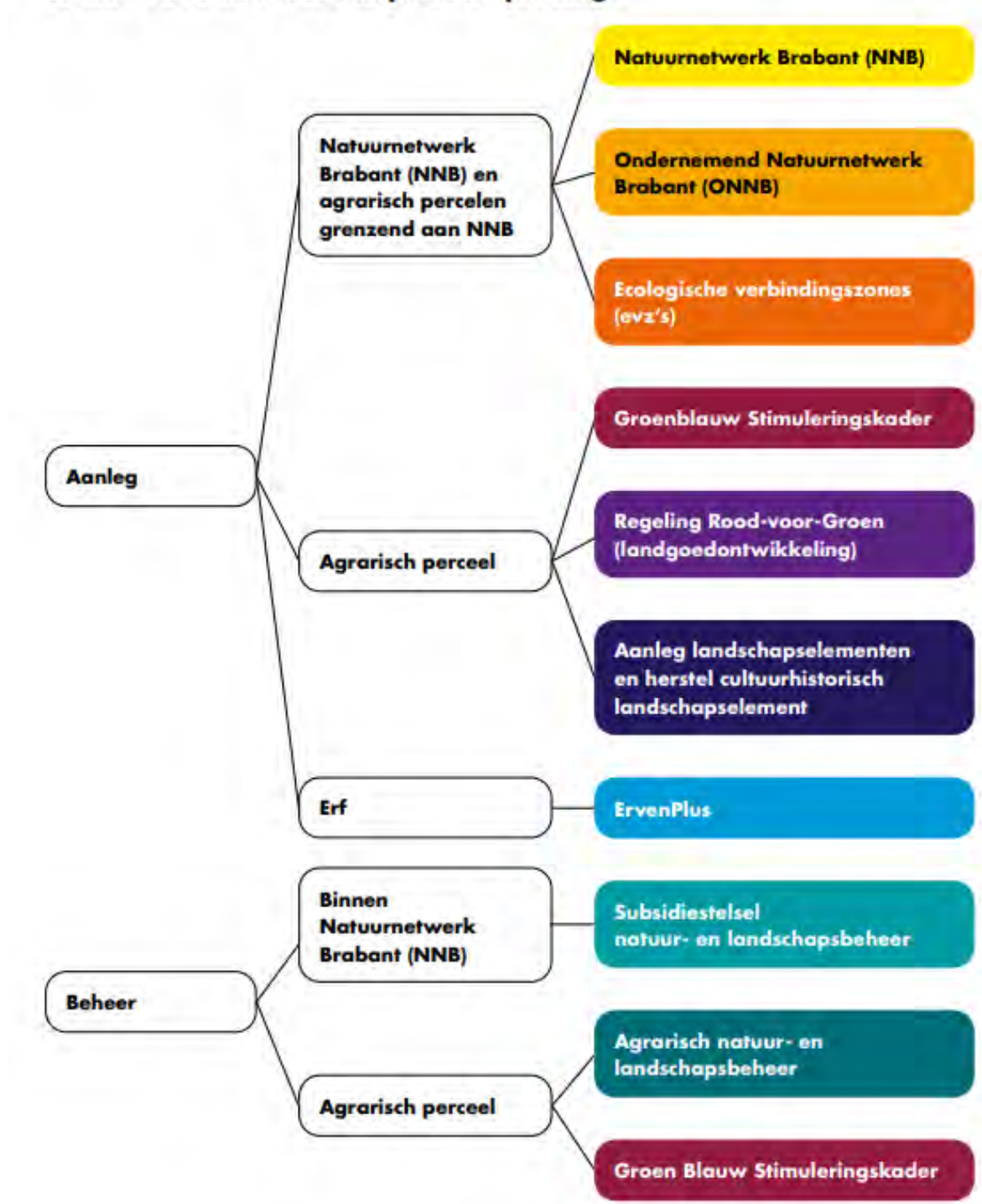
¹⁷ Planbureau voor de Leefomgeving en Wageningen UR 2010. Rapport 500078002 Adaptatiestrategie voor een klimaatbestendige natuur. Via <https://edepot.wur.nl/146156>

¹⁸ Provincie Noord-Brabant. Platform voor klimaatadaptatie. Via: <https://www.klimaatadaptatiebrabant.nl/sectoren/natuur/landingspagina>

10.3 Subsidiemogelijkheden voor maatregelen op vrijwillige basis

Wanneer u vrijwillig maatregelen treft die natuur en/of landschap versterken, of u meer maatregelen uitvoert dan u verplicht bent op grond van de regeling voor LKV, komt u wellicht in aanmerking voor een subsidie. Voor elke situatie zijn er andere subsidiemogelijkheden met verschillende vergoedingen. Voor meer informatie kunt u de Inspiratiegids Regelingen van de Provincie Noord-Brabant bekijken. Deze is te downloaden via: <https://www.brabant.nl/onderwerpen/platteland/veehouderij/boeren-met-natuur/natuurinclusieve-landbouw> (rechts op de pagina).

Welke subsidie is voor mij van toepassing?

Afbeelding 22: Keuzemodel uit de Inspiratiegids Regelingen